

П. В. Ведмідь

аспірант кафедри державного управління
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті виокремлено та проаналізовано основні підходи до розуміння понять «інформаційний простір», «комунікаційний простір», «інформаційно-комунікаційний простір», «державне управління», «органи державного управління» та обґрунтовано необхідність розрізнення понять «комунікаційний» та «комунікативний». На основі аналізу різних наукових підходів до визначень зазначених термінів автором запропоновано власне визначення поняття інформаційно-комунікаційного простору в системі органів державного управління.

Ключові слова: інформаційний простір, комунікаційний простір, інформаційно-комунікаційний простір, державне управління, органи державного управління.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації суспільство перейшло до нової епохи, яку називають інформаційна. Для цього періоду розвитку суспільства характерно переважне значення ролі інформації у всіх сферах людської діяльності – політиці, науці, культурі, економіці тощо.

Особливого значення інформація набуває і для органів державного управління. До того ж можна з упевненістю стверджувати, що постіндустріальний розвиток суспільства унеможливив подальше існування державно-управлінських структур без розвитку інформаційно-комунікаційної сфери. Традиційні уявлення про комунікацію між органами влади та їхню взаємодію з громадянами трансформуються від інформаційного підходу до інформаційно-комунікаційного. Державне управління не може існувати без комунікації, як форми взаємодії різноманітних суб'єктів і об'єктів управління, оскільки демократичний режим потребує погодження позицій у постійному діалозі між владою і громадськістю. Тож вивченню інформаційно-комунікаційних відносин починає приділятися все більше уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні основи інформаційно-комунікаційної діяльності містяться в дослідженнях таких вітчизня-

них та законродонних науковців: Н. Апатової, Н. Бекетова, В. Бушуєва, П. Друкера, У. Ешбі, М. Кастельса, О. Кохановської, Н. Красовської, О. Лайчука, К. Мандиа, Р. Матковської, О. Мотляха, С. Наливайченко, Р. Нижегородцева, І. Новаківського, С. Парінова, І. Пенькової, К. Просиса, С. Станицького, І. Чупика, К. Шеннона, С. Шкарабана, В. Щетиніна, В. Янга.

Питання удосконалення інформаційно-комунікаційної діяльності органів державного управління у своїх працях розглядали такі українські дослідники, як С. Бакуменко, А. Баронін, А. Гошко, А. Дегтяр, В. Дзюндзюк, О. Крутій, В. Мартиненко, Г. Почепцов, В. Ребкало, В. Смоліков, Ю. Сурмін, С. Телешун та інші.

Разом з тим проблема дослідження інформаційно-комунікаційного простору загалом та в системі органів державної влади ще потребує у вітчизняній науці всебічного і комплексного висвітлення.

Мета статті. В основу дослідження як основну мету покладено необхідність обґрунтування змісту таких основних компонентів поняття «інформаційно-комунікаційний простір» як «інформаційний простір» та «комунікаційний простір», розрізнення понять «комунікаційний» та «комунікативний», на основі аналізу різних наукових підходів до визначень цих понять запропонувати авторське визначення поняття інформаційно-комунікаційного простору в системі органів державного управління.

Виклад основного матеріалу. Поява поняття «інформаційний простір» обумовлено висхідною потребою суспільства у безперервному інформуванні. Крім того, формування інформаційного суспільства тісно пов'язане із впровадженням інноваційних технологій, які скоротили час донесення інформації до аудиторії та дозволили бути широко обізнаними щодо всіх подій навколо.

Поняття «інформаційний простір» поєднує два терміни – «інформація» та «простір». Термін «інформація» є складним та багатограним. Він застосовується у різних наукових галузях, тому тлумачення, які йому надаються, певним чином відрізняються. В найбільш загальному розумінні інформація – це відомості про які-небудь події, чиясь діяльність тощо; повідомлення про щось.

Простір – форма буття матерії, що характеризує її протяжність, структурність, співіснування та взаємодію елементів у всіх матеріальних системах [3, с. 261].

Таким чином, з'єднавши ці два поняття, ми отримаємо певну систему взаємодії суб'єктів і об'єктів навколишнього середовища, пов'язаних за допомогою взаємодії процесів виробництва і споживання інформації. Дана система і буде інформаційним простором.

Поняття «інформаційний простір» було запозичене соціально-гуманітарними науками з фізики, де воно позначало можливість співіснування різних явищ і чинників [12].

Нині у науковій літературі існує декілька підходів до визначення поняття «інформаційний простір». Найбільш загальними є технічний та гуманітарний підходи. В рамках технічного підходу інформаційним простором називається сукупність інформаційних технологій та матеріальних носіїв інформації, а саме джерел інформації, баз даних і об'єднуючих їх мереж та технологій. У гуманітарному вимірі під інформаційним простором розуміється середовище поширення інформації в соціумі, що перебуває під впливом культурних, економічних, політичних, технологічних та інших чинників [6, с. 5].

Дослідник Й. Дзялошинський наводить аналіз трьох основних підходів до тракту-

вання інформаційного простору [2, с. 5]: геополітичний, ноосферно-інформаційний та соціальний.

У межах геополітичного підходу він розглядається як відокремлена територія, на якій розміщуються інформаційні ресурси, джерела інформації, технологічні системи збору, обробки, поширення інформації, а також користувачі інформаційних ресурсів, що підпадають під юрисдикцію законодавства, що діє на цій території.

Прихильники другого підходу пов'язують розуміння інформаційного простору з системою інформаційних взаємодій на певній віртуальній або матеріальній території.

Соціальний підхід визначає інформаційний простір як сферу відносин між людьми та спільнотами з метою обміну інформацією. В цьому випадку інформаційний простір може бути визначений як певна спільнота структур (організацій, окремих індивідів або їх груп), які взаємодіють на основі інформаційних відносин, тобто відносин збору, розповсюдження та споживання інформації.

Вітчизняний дослідник М. Слюсаревський обґрунтовує реляційну теорію інформаційного простору [9, с. 341]. Згідно з даною теорією, інформаційний простір є станом (і, водночас, результатом) перманентної взаємодії процесів виробництва та споживання інформації. На думку вченого, процеси виробництва інформації породжують інформаційний простір, але самі по собі не можуть дати цьому просторової визначеності, яку надають йому процеси споживання інформації. Розмірковуючи про параметри інформаційного простору, вчений вважає, що вони обумовлені темпорально-психологічними характеристиками перебігу інформаційних процесів і соціально-психологічними характеристиками споживачів інформації. М. Слюсаревський пропонує у межах реляційної теорії інформаційного простору характеризувати цю категорію не стільки за обсягами вироблення інформаційної продукції, чи площиною поширення інформації, скільки за обсягами та інтенсивністю її споживання.

С. Сороко розглядає поняття «інформаційного простору» в контексті соціокультурного підходу. Автор стверджує, що

інформаційний простір – це концептуальний простір, що показує світосприйняття людей сучасної епохи. Іншими словами, простір формується під впливом наявного на даний момент світогляду [11].

С. Ширін, розглядаючи дане поняття з точки зору медіа системи, зазначає, що світовий інформаційний простір – інтегровані за допомогою удосконалених в ході інформаційної революції комунікаційних систем і способів передачі інформації національні та транскордонні інформаційні потоки [15].

Найбільш загальним та універсальним стосовно різних сфер комунікаційної діяльності людини можна вважати визначення інформаційного простору М. Каткової. На її думку, інформаційний простір – це історично сформована, забезпечена правовими гарантіями й засобами зв'язку та яка забезпечує найбільшу міру доступності для споживача форма скоординованих і структурованих, територіально близьких і віддалених інформаційних ресурсів, що акумулюють результати комунікаційної діяльності людей [4].

Отож, на основі наведених підходів можна зробити висновок, що інформаційний простір має яскраво виражений соціальний характер. В центрі інформаційного простору постає суб'єкт, який у процесі своєї діяльності створює, накопичує, передає, зберігає інформацію. Таким суб'єктом може виступати особистість, соціальна група, компанія або орган державної влади, тобто всі, хто використовують можливості сучасних інформаційних технологій.

Слово «комунікація» походить від латинського *communicatio*, що позначає «передача, з'єднання, повідомлення», який пов'язаний з дієсловом *communico* («роблю спільним, повідомляю, з'єдную»), похідним від прикметника *communis* – «спільний». Дефініція такого широко поширеного сьогодні терміну «комунікація» досі не набула сталості й в різних сферах і контекстах сприймається з певними особливостями.

Поняття «комунікаційний простір» як філософська категорія може бути розкрите через категорії властивостей, структури, системи, кількості, ефективності, оцінки, управління, якості тощо.

Як зазначає С. Тихонова, мережева революція радикально змінює структуру комунікаційного простору. Будь-який індивід може виступати в ролях комунікатора та реципієнта масової, групової й особистої комунікації у найрізноманітніших ситуативних контекстах. Повідомлення може мати різноманітну форму й супроводжуватися графікою, анімацією, звуком тощо, комунікант може його створювати, доповнювати, змінювати, пересилати, ігнорувати, кооперуватися в цих процесах із різним числом партнерів. Такі зміни вкорінені у повсякденне життя людей [13, с. 6].

Виступаючи антропогенним простором, комунікаційний простір є особливою формою буття людини, у якій реалізуються можливості організації соціальних зв'язків і взаємодій індивідів за допомогою комунікації. Взаємодія елементів комунікаційного простору нелінійна. Динаміка комунікаційного простору визначається С. Тихоновою як форма соціального руху, що розкривається в зміні станів комунікаційного простору і його феноменів, порушенні їхньої тотожності з самими собою [13, с. 6]. Комунікаційні революції відповідні появі усного мовлення, тотожні виникненню власне людини й людського суспільства, писемності, друку й електронної комунікації. Останні два етапи традиційно пов'язують із формуванням масової комунікації.

Визначення революційних змін у комунікаційному просторі можливе тільки при звертанні до появи нових каналів комунікації, що призводить до зміни кількісного складу учасників комунікаційного процесу й обсягів трансльованої інформації. Винахід і поширення нових засобів комунікації породжує специфічні зони в комунікаційному просторі, що містять характерні комунікаційні системи та структури. Ці зони концентрують трансляцію й зберігання конкретних видів соціальної інформації, що мають різне значення для процесів суспільного відтворення, у першу чергу для соціального управління. Виникнення нової зони комунікаційного простору, яка інтенсифікує комунікаційні процеси, призводить до появи нової конфігурації соціального простору, пов'язаної зі зміною кількості і якості соціальних суб'єктів.

С. Тихонова виокремила чотири етапи розвитку комунікаційного простору, які пов'язані з появою нових засобів комунікації: етап усної комунікації, етап письмової комунікації, етап масової комунікації й сучасна комунікаційна революція [6, с. 326].

За визначенням Ф. Шаркова, комунікаційний простір – це сфера, в якій здійснюється інформаційний обмін за допомогою комунікацій; простір, де триває комунікаційний процес [14, с. 180]. М. Василік визначає його як систему численних комунікативних зв'язків, що виникають між різними агентами комунікації, якими можуть бути окремі люди, групи людей, соціальні інститути. Комунікаційний простір характеризується інтенсивністю і кількістю взаємодій між агентами комунікативної взаємодії [7, с. 400]. В. Ільганаєва пропонує з урахуванням універсальності комунікації комунікаційний простір розглядати в межах космосфери або медіасфери, тобто в межах просторів цілеспрямованої активності Абсолюту та сутностей, які приймають, наслідують, транслюють, інтерпретують цю активність і формують свої «завдання» відповідно до рівня своєї свідомості [3, с. 261].

Слід також зазначити, що часто в науковій літературі поняття «комунікативність» і «комунікаційність» розглядаються як синоніми, що, на наш погляд, не зовсім вірно.

Як зазначає А. Соловйов, «дві вказані атрибутивні форми концепту комунікація є принциповими в термінологічній мові як наукового дискурсу в цілому, так і комунікаційних наук зокрема. Наочна область комунікативістики, проте, навряд чи встановлює міру відмінності даних визначень. Чіткого кордону в нормах вживання немає <...>» [10].

Дослідник Ф. Шарков вважає, що в інтерпретації та дослідженні термінів «комунікаційний» та «комунікативний» початковим для вживання поняттєвого апарату є розгляд комунікації, з одного боку, як структури, системи, з іншої – як процесу. При розгляді комунікації як структури мова повинна йти про комунікаційні структури, системи, процеси. А якщо розглядати поняття «комунікація» як про-

цес (тобто, процес спілкування), то, очевидно, буде правильнішим говорити про комунікативні зв'язки, стосунки [14].

У словнику паронімів зафіксовано таку відмінність лексичних значень цих слів: 1) комунікативний – який стосується комунікації як спілкування, обміну інформацією; 2) комунікаційний – який стосується шляхів сполучення, транспорту, ліній зв'язку тощо [8, с. 141].

Слушним, на нашу думку, є твердження А. Ненашева, який вважає, що комунікативність як властивість соціальної реальності є сукупністю умов, що забезпечують можливість встановлення діалогу, взаємодії між суб'єктами. В умовах інформатизації й комп'ютеризації соціальної реальності неодмінною умовою такої взаємодії стає наявність налагоджених каналів трансляції й репродукування інформації, що робить найбільш характерною властивістю сучасного інформаційного суспільства не комунікативність, а комунікаційність. Інформаційний простір, з погляду комунікаційного підходу, становить собою сукупність комунікаційних технологій, що забезпечують взаємодію між виробником, передавачем і споживачем інформації [6, с. 8].

Слідом за категоріями «інформаційний» та «комунікаційний простір» в науковий обіг увійшло поняття «інформаційно-комунікаційний простір». Виникла необхідність в більш точному визначенні та розширенні даного феномена, бо сучасні інформаційні процеси мають на увазі двосторонній зв'язок, в якій і генератор і одержувач інформації володіють активними ролями, що формують цю комунікацію.

Розширення інформаційного простору та збільшення його ролі в житті людей веде до формування нового життєвого простору як цілісного поля, усередині якого перебувають взаємодіючі між собою індивіди та специфіка якого полягає в розірваності двох рівнів буття: реального й віртуального, що зумовлює нові норми й ситуації існування. Набуваючи глобального характеру, інформаційні технології сприяють розширенню комунікацій і формуванню єдиного комунікаційного простору, у межах якого виробляються свої особливі закони та норми поведінки та світосприйняття [3, с. 207].

Інформаційно-комунікаційний простір сучасного суспільства постає як нове комунікативне середовище. Таке середовище децентроване, не залежить від колишніх визначеностей, ідеології, релігії, культури, національності й обумовлює реальну поведінку людини. Таке середовище з'являється як нова форма культури, у якій комунікація стає своєрідним способом існування людей.

Отже, подальше існування суспільства без розвитку інформаційно-комунікаційного простору неможливе.

Основною метою створення соціально-комунікаційних відносин через призму інформаційно-комунікаційного простору вважається підвищення інформованості громадськості та діяльності органів державного управління. Перехід до інформаційного суспільства спонукає державу до розгортання інформаційної інфраструктури, що дозволяє здійснювати комплекс державних функцій.

Інформаційно-комунікаційні процеси відіграють неocenену роль у державному управлінні. Вони є однією з найважливіших передумов та ресурсом функціонування та розвитку системи державного управління.

Тут доцільно коротко окреслити сутність поняття «державне управління».

Державне управління в цілому є складною за своїм елементним складом і зв'язками та багатогранною за виконуваними функціями системою.

Державне управління можна розглядати з двох позицій – в широкому та вузькому сенсі. В широкому сенсі слова – це управління державними справами, яке здійснюється всіма гілками державної влади (законодавчою, виконавчою та судовою). У вузькому сенсі слова, державне управління можна схарактеризувати як виконавчу діяльність з безпосередньої організації соціальних процесів в суспільстві. В цьому випадку державне управління здійснюють органи виконавчої влади: уряд, міністерства, державні агенції, служби, інспекції, адміністрації областей тощо. Саме вони (а відповідно і вся виконавча влада) розв'язують питання загального управління, керують сферами та галузями господарства, управляють

державними підприємствами, об'єднаннями, установами, організаціями, здійснюють управлінський вплив на недержавні об'єкти [1, с. 38].

Тобто державне управління здійснюється через систему відповідних органів, їх посадових осіб і державних службовців, що утворюють управлінський апарат і наповнюють діяльність державних органів реальним змістом. Для виконання своїх задач і функцій держава повинна мати чітко структуровану державну владу і систему державних органів.

Принципово важливу роль інформаційно-комунікаційних зв'язків у системі державного управління виокремлюють російські вчені Г. Купряшин та О. Соловйов, які характеризують їх «як складну соціотехнічну структуру, що пов'язує всі елементи системи управління і забезпечує виконання всіх основних функцій: планування, організації, мотивації, контролю та інших» [5, с. 56]. Тобто, на їхню думку, інформаційно-комунікаційні зв'язки являють собою ту сполучну тканину, яка інтегрує в єдине ціле всі рівні й компоненти макросоціального управління, зміцнюючи антиентропійні властивості держави, які надають їй здатність до самоорганізації й саморозвитку. До кола суб'єктів інформаційно-комунікаційних впливів та зв'язків державного управління належать, з одного боку, органи виконавчої влади, державні органи інших гілок влади, органи місцевих державних адміністрацій, а з другого – всіх інших суб'єктів права.

Узагальнюючи все вище зазначене, можна навести наступне визначення поняття інформаційно-комунікаційного простору в системі органів державного управління. Це – форма існування відносин, які складаються в процесі обміну інформацією між суб'єктами та об'єктами державного управління за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій задля досягнення певної мети.

Висновки та пропозиції. В умовах розвитку інформаційного суспільства інформаційно-комунікаційний простір постає як один з найважливіших чинників формування і вдосконалення політичної сфери, як визначальна умова та водночас джерело репродукування

теперішніх форм соціального життя сучасного світу. Інформаційно-комунікаційні відносини забезпечують транспарентність взаємодії влади й суспільства. Розвиток інформаційно-комунікаційного простору вносить нові аспекти в соціальне спілкування, робить можливим виникнення нових соціальних спільностей і суб'єктів соціальної дії. Завдяки вдосконаленню інформаційно-комунікаційного простору люди з різних кінців світу мають можливість для мобільного обговорення будь-яких проблем і прийняття спільних рішень. За цих умов дослідження специфіки та прикладних аспектів використання функціональних можливостей інформаційно-комунікаційного простору стає одним із найбільш актуальних напрямків розвитку сучасної політичної науки. А використання інформаційно-комунікаційних технологій можуть стати запорукою підвищення відповідальності та підзвітності влади, побудови сучасної демократичної системи державного управління, а також новим інструментом розкриття потенціалу громадських структур, забезпечення більш активної участі громадян у діяльності органів державного управління.

Список використаної літератури:

1. Бровко Н.В., Смоленский М.Б., Соколова Ю.А. Административное право : учебник для вузов. Москва : Ростов-на-Дону : МарТ, 2003. 365 с.
2. Дзялошинский И. Информационное пространство России : структура, особенности функционирования, перспективы эволюции. Москва, 2001. 30 с.
3. Ильганаева В.А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник. Харьков : КП «Городская типография», 2009. 392 с.
4. Каткова М.В. Понятие «информационное пространство» в современной социальной философии. *Известия Саратовского университета. Серия «Философия. Психология. Педагогика»*. 2008. Вып. 2. URL: <http://www.sgu.ru/files/nodes/32527/2008-2-6.pdf>.
5. Купряшин Г.Л., Соловьев А. И. Теория и механизмы современного государственного управления. Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Москва : Унив. гуманитар. лицей, 2013. 642 с.
6. Ненашев А.И. Информационное пространство современного общества : коммуникационный аспект : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия». Саратов, 2008. 32 с.
7. Основы теории коммуникации / под ред. М.А. Василика. Москва : Гардарика, 2003. 615 с.
8. Словник паронімів української мови / уклад. Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. Київ : Освіта, 2008. с. 141.
9. Слюсаревський М.М. Інформаційний простір: критика існуючих визначенні спроба побудови теорії. *Харківський держ. ун-т. Вісник. Серія «Психологія, політологія : Особистість і трансформаційні процеси у суспільстві»*. Харків, 1999. N 439. Ч. 4, 5. С. 337–342.
10. Соловьев А.И. «Коммуникационный» versus «коммуникативный», и наоборот». *Электронная библиотека БГУ*. URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/22805>
11. Сороко С.М. Структура информационного пространства культуры. Педагогические науки : Культурология № 15. *Вестник ПГУ. Серия Е*. 2012. № 15.
12. Степанов В.Ю. Влияние информационного простора на сучасне суспільство. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Харк. регіон. Ін-т держ. упр. Харків, 2010. Вип. 2(29). С. 24–30.
13. Тихонова С.В. Социальная мифология в коммуникационном пространстве современного общества : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филос. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия». Саратов, 2009. 36 с.
14. Шарков Ф.И. Основы теории коммуникации: учебник для вузов. Москва : ИД «Социальные отношения», Изд-во «Перспектива», 2003. 248 с.
15. Ширин С. Фактор внешней среды в современной глобальной системе международных отношений. *Международные процессы*. 2005. Т. 3. № 3 (9).

Ведмидь П. В. Понятие информационно-коммуникационного пространства в системе органов государственного управления

В статье выделены и проанализированы основные подходы к пониманию понятий «информационное пространство», «коммуникационное пространство», «информационно-коммуникационное пространство», «государственное управление», «органы государственного управления» и обоснована необходимость различия понятий «коммуникативный» и «коммуникационный». На основе анализа различных научных подходов к определениям указанных терминов автором предложено собственное определение понятия информационно-коммуникационного пространства в системе органов государственного управления.

Ключевые слова: *информационное пространство, коммуникационное пространство, информационно-коммуникационное пространство, государственное управление, органы государственного управления.*

Vedmid P. The concept of information and communication space in the system of public administration bodies

The main approaches of understanding the concepts of «information space», «communication space», «information and communication space», «public administration», «public administration» are outlined and analyzed in the article. The necessity of distinguishing of concepts «communicative» and «communication» is substantiated. On the basis of the analysis of various scientific approaches to the definitions of these terms, the author proposed the actual definition of the concept of information and communication space in the system of state administration.

Key words: *information space, communication space, information and communication space, state administration, state administration bodies.*